

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ У РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті проаналізовано світовий та зарубіжний досвід кредитування в сільському господарстві, висвітлено основні проблеми кредитних відносин в Україні. Запропоновано шляхи їх вирішення.

Постановка проблеми

В процесі переходу до ринку, широкого впровадження економічних методів управління, підвищення ролі вартісних категорій в управлінні економікою зростає роль кредиту. В розвинутому ринковому господарстві кредит виступає як інструмент безпосереднього регулювання процесів відтворення. Об'єктивна необхідність в кредиті, зокрема, в аграрній сфері економіки, пов'язана з нерівномірністю руху оборотних фондів підприємств, з відхиленнями фактичної потреби в оборотних засобах від їх наявності. Досвід розвинутих країн засвідчує, що їх економіка характеризується пануванням кредитних відносин у всій системі суспільного відтворення: виробництво, розподіл, обмін, споживання. Тобто, кредит сьогодні набув всеохоплюючого характеру, а кредитні відносини перетворилися на загальну форму сучасної економіки.

На сьогоднішній день рівень кредитного забезпечення в Україні, особливо в сільськогосподарському виробництві, надто низький. Практика показала, що в умовах формування ринкових відносин кредитна система без державного регулювання функціонувати не може. Особливо така умова характерна для сільського господарства, оскільки цій галузі потрібна постійна допомога з боку держави. Це доведено багаторічним досвідом тих

© Г. І. Пиріг

країн, де сільське господарство вважається еталоном, і саме на які ми часто посилаємося. Отже, потрібно запровадити механізми, які б враховували реальну ситуацію і були ефективними. Дослідженням проблеми розвитку кредитних відносин в Україні займаються Гальчинський А. С., Дзюблюк О. В., Дубовик М. М., Івасів Б. С., Кириченко А. А., Ковальчук Т. Т., Коваль М. М., Мороз А. М., Паламарчук В. О., Примостка Л. О., Савлук М. І., Чухно А. А., Ющенко В. А., в галузі кредитування сільського господарства – В. М. Алексійчук, П. І. Гайдуцький, М. Я. Дем'яненко [1, 10], В. В. Зіновчук [3], Г. І.Зуб [4], О. Красикова [6], Д. Крохмалюк [7], П. А. Лайко, В. Лагутін [8], Д. С. Олійник [9], П. Т. Саблук [10], інші. Однак, як засвідчує огляд літературних джерел, є ще ряд невирішених проблемних питань, які вимагають поглибленого дослідження. Внаслідок цього багато процесів економічного розвитку залишаються без належного пізнання та осмислення, що негативно позначається на результатах господарювання.

Завдання дослідження. Для вирішення проблеми обслуговування аграрного сектору потрібна державна підтримка, створення загальнодержавних та місцевих фондів підтримки кредитування сільського господарства, розробка пільгового кредитування, розвиток кредитних спілок та кооперативних банків, створення державного аграрного та іпотечного банку, лізингових компаній. З метою удосконалення кредитних відносин доцільно використати досвід розвинутих зарубіжних країн з питань створення специфічних систем кредитного обслуговування аграрного сектору економіки на основі кооперативних форм.

Метою дослідження є не копіювання зарубіжної практики, а лише врахування позитивних тенденцій та особливостей розвитку кредитних систем. Це дасть можливість нашій державі швидше пройти процес еволюції системи кредитування аграрного сектору, на який інші країни втратили більше століття.

Результати досліджень

Аналіз розвитку кредитних відносин в Україні свідчить, що певні кроки щодо розвитку кредитних відносин, адекватним ринковим умовам, вже зроблені. На основі Закону “Про банки і банківську діяльність” створено дворівневу систему з розгалуженою мережею комерційних банків, що сприяє демополізації і децентралізації кредитних ресурсів, комерціалізації кредитних відносин. Створюється правова база для розвитку і вдосконалення всіх форм кредиту, при цьому активно залучається досвід розвинутих країн світу. Розвиток сільського господарства України є визначальним в зростанні добробуту населення. Від того, наскільки правильно визначені принципи державної політики стосовно сільськогосподарських товаровиробників, а також інструменти реалізації цієї політики, залежить ефективність

функціонування галузі в довгостроковій перспективі, її конкурентоспроможність на світовому ринку.

Проведене нами дослідження засвідчує, що процес виробництва неможливий без відтворення фінансових ресурсів у розширеному масштабі. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є залучення позичкових коштів. Останні забезпечують безперервне здійснення процесу виробництва і в першу чергу покривають сезонний розрив між надходженням коштів та їх витратами. Крім того, вирішують проблему розриву між нагромадженням фінансових ресурсів та потребами обміну їх на основні засоби виробництва, які постійно зношуються.

В перехідному періоді до ринку кредитні відносини для аграрного сектора економіки виявилися дуже складними. Попит сільськогосподарських товаровиробників на кредитні ресурси не задовольняється повною мірою. Основна причина – непомірно висока плата за користування кредитами, що при нинішньому рівні рентабельності робить залучення кредитів збитковим.

Світовий досвід розвитку сільського господарства показує, що у ринковій економіці склалися особливі кредитні інститути і форми сільськогосподарського кредиту. Головними їх характеристиками є державна підтримка формування та функціонування кредитного обслуговування сільського господарства.

В усіх країнах світу використовується державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників. Здійснюються відповідні спроби фінансування потреб сільськогосподарського виробництва і в нашій країні. Всього розроблено 25 програм фінансової підтримки сільського господарства [4. С. 4]. Разом з тим дослідження показують, що зазначені кошти державної підтримки сільського господарства незначні і вони практично не впливають на зміцнення фінансового стану сільгоспідприємств, підвищення рівня забезпеченості їх власними обіговими коштами.

Дослідженням встановлено, що з метою покращання кредитних відносин в сільському господарстві Кабінетом Міністрів України потрібно створити фонд кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

В умовах постійної нестачі кредитних джерел для підприємств АПК одним з першочергових завдань спеціалізованих кредитних підприємств що обслуговують АПК є мобілізація внутрішніх фінансових ресурсів цього сектора економіки. Основним джерелом таких коштів є кошти підприємств АПК та сільського населення, які знаходяться нині поза кредитною системою, та в універсальних комерційних банках і використовуються ними значною мірою для кредитування різних комерційних структур. Залучення цих коштів у кругообіг підприємств АПК можуть здійснювати

кредитні спілки – кошти населення та фермерів, та кооперативні банки – кошти юридичних та фізичних осіб.

У розвинутих країнах система кредитної кооперації і, зокрема, кооперативні банки існують більше 100 років. Ідея створення кредитних спілок виникла в середині 19 століття внаслідок прискорення промислового розвитку. Піонером вважають Ф. Райфайзена, який у Німеччині в 1848 році створив першу інституцію, за своїм характером подібну до сучасної кредитної спілки. У 1850 році в місті Делічі Г. Шульце створив ще один кооператив. Завдання кредитних спілок полягало у наданні кредитів клієнтам, які були одночасно власниками цих установ (80 % німецьких товаровиробників мали свій пай в цих інституціях) [3] В той час такі ж кредитні інституції виникали і в Англії та Італії.

Зародження кооперативного руху в Німеччині зумовило початок його у всій Європі, а згодом і в Північній Америці. Першу кредитну спілку у США заснував Дежарден у 1909 році. У 20-х роках в часи зростання американської економіки, кооперативний рух ставав ще популярнішим. На початку 1909 року у США існувало 10 тисяч кредитних спілок. У 1971 році створено Всесвітню раду кредитних спілок, яка зараз представляє рух 84 країн світу.

В сучасних умовах система кооперативних банків ФРН має трирівневу структуру для кредитування аграрного сектора.

Нижній рівень складають місцеві кооперативні банки – “Райф-файзенбанк” та “Фольсбанк”. Всього 2773 місцевих кооперативних банки, з яких до народних та райфайзенських належить 2731 банк [3. С. 296]. Місцеві банки надають кредити фермерам, розміщують депозити, випускають ощадні сертифікати і облігації, укладають іпотечні угоди, здійснюють операції щодо страхування майна тощо. Ці банки обслуговують своїх клієнтів на неприбутковій основі, але це не виключає отримання прибутку за рахунок обслуговування інших клієнтів.

Другий рівень належить центральним (регіональним) кооперативним банкам, які утворені з метою допомоги місцевим банкам у координації їх діяльності та формуванні цілісної кредитної системи для підтримки кооперативного руху. На сьогодні їх існує три. Центральні (регіональні) банки є співвласниками різних фінансових компаній для того, щоб забезпечити сільським та місцевим кооперативним банкам та їх клієнтам доступ до іпотечних позик, лізингу тощо [3. С. 298].

На вершині кооперативної системи у Німеччині знаходиться Центральний кооперативний банк. Головним завданням його є емісія цінних паперів. Він здійснює управління ліквідними фінансовими активами, проводить безготівкові розрахунки тощо. Дойче Гоноссенштафтсбанк разом з центральними банками виступає співвласником спеціалізованих фінансових компаній акціонерного типу. Ці компанії проводять лізингові операції, займаються страхування, надають іпотечні позики тощо. Іпотечний кредит, як правило, не може бути більшим ніж 60 % від вартості

земельної ділянки. Досвід Німеччини у кредитуванні сільсько-господарських товаровиробників кооперативними банками став надбанням багатьох країн світу.

У Франції розвинута система кооперативних кредитних установ, де з 1920 року функціонує асоціація кооперативних банків “Креді агриколь”. Банк “Креді агриколь” має мережу із 150 представництв у 60 країнах світу.

“Креді агриколь” має трирівневу структуру для кредитування сільського господарства: на нижньому рівні знаходяться місцеві кооперативні банки (2900 місцевих банків, з понад 6 млн. клієнтів); на другому рівні знаходяться регіональні банки, що об’єднують місцеві банки. Їх є близько 60 (близько 8000 відділень, понад 16 млн. клієнтів). На верхньому рівні знаходиться Національна каса сільськогосподарського кредиту. Вона представляє інтереси “Креді агриколь”, до кінця 1988 року була державною інституцією, згідно з законом 1988 року стала акціонерним товариством, 90 % капіталу якої належить регіональним банкам, а 10 % – співробітникам “Креді агриколь”. Вона контролює фінансову єдність структури, випускає облігаційні кредити, інвестує вільні кошти регіональних банків, отримуючи від них ощадні депозити, надає їм позики. Крім національної каси “Креді агриколь” до третього рівня входить Національна федерація сільськогосподарського кредиту, яка представляє інтереси регіональних банків. В Італії діє 663 кредитні організації, що об’єднують 1720 тис. осіб. В Іспанії існує 95 кредитних кооперативів, у яких понад 1 млн. членів та 7,3 млн. клієнтів [9.С.106]. В Нідерландах функціонує 882 місцевих кооперативних банки, що мають понад 3000 відділень [3]

Вивчення вітчизняного досвіду засвідчує, що перше ощадно-позичкове товариство було створене в 1869 році в м. Гадячі на Полтавщині. Згодом цей досвід поширився по всій Україні. Невдовзі створено ряд кредитних кооперативів: у Львові у 1895 році кооперативний банк “Дністер”, позичкові каси в Тернополі, Золочеві, Станіславі, Коломиї тощо. На початок ХХ уже діяло 3 тис. кредитних спілок та інших ощадно-позичкових товариств, що об’єднували понад 2 млн. осіб. Однак, всі ці кооперативи припинили свою діяльність у 1939 році. І лише після проголошення незалежності почалося відродження кредитного руху в нашій державі.

Розвиток кооперативних банків відбувається тому, що комерційні банки не зацікавлені у кредитуванні аграрного сектора, так як їх приваблюють прибутковіші сфери економіки. За таких обставин кооперація є найнадійнішою фінансовою опорою розвитку сільського господарства.

Як свідчить міжнародна практика та власна історія України, кредитні спілки виникали там і тоді, коли небагаті люди потребували певних фінансових послуг, яких не надавала жодна фінансова інституція. Ця обставина змушувала людей об’єднуватися і спільними зусиллями

створювати для себе такі послуги, які були б дешевшими. Тому з часом кредитівки зайняли свою нішу на фінансових ринках у багатьох розвинутих країнах. Багато країн пережили подібні труднощі при переході до ринкової економіки і виробили систему сільської кооперації, яка витримала жорстку конкуренцію з банками та іншими фінансовими структурами і утвердила за собою сферу кредитування середніх та малих сільськогосподарських товаровиробників. Кредитні кооперативи існують у більшості країн світу, мають незаперечні переваги. Свого часу люди усвідомили, що лише на засадах взаємодопомоги можна поліпшити своє існування. На таких засадах споконвіку жив і формував свій менталітет український народ. Теоретичні та практичні ідеї кооперації базувалися на працях видатних мислителів минулого: Т. Кампанелли, Т. Мора, Р. Оуена, А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, В. Кінга, Ш. Жіда [10. С. 161].

Беручи до уваги економічний стан України, є підстави констатувати, що кооперативна ідея може стати тією національною ідеєю, яка об'єднає населення, сільськогосподарські підприємства, громадські організації та політичні партії у прагненні підняти рівень життя народу.

В Україні кредитна кооперація не набула масового поширення. З 600 зареєстрованих кредитних спілок діють 375, з яких лише 121 входить в Національну асоціацію кредитних спілок України.

Причинами повільного розвитку кредитних спілок є те, що у населення виробилася недовіра до будь-яких комерційних фінансових структур, відсутня належна увага до кредитної кооперації з боку державних органів.

Швидкий розвиток кредитної кооперації, в якому кредитування здійснюється за рахунок самих виробників сільськогосподарської продукції і фермерів, підвищить економічний розвиток аграрної сфери та суттєво скоротить потреби в бюджетній підтримці. Кредитні спілки обов'язково мають стати засновниками кооперативних банків. Це дасть можливість акумулювати в їхніх фондах кошти населення України і спрямувати їх на розвиток виробничої діяльності аграрних підприємств. Великою перешкодою у становленні кредитної кооперації є відсутність розвинутої системи іпотеки і застави землі.

Іпотечне кредитування досить поширене в усьому світі, воно збільшує інвестиційний потенціал національної економіки. Головною умовою становлення іпотечного кредиту є право на заставу землі та нерухомості. Іпотечний кредит – окрема і важлива форма кредиту, яка перетинається з банківським кредитом, але йому не підпорядкована [8. С. 42].

Іпотечний кредит виник ще в рабовласницькому суспільстві, особливого поширення набув при феодалізмі. Однією з основних умов іпотеки землі є створення спеціалізованого селянського іпотечного банку з широкими можливостями іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників і комерційних операцій із землею та нерухомістю.

Класичною країною зародження іпотечних банків є Німеччина, в якій у 1770 році король Пруссії Фрідріх II створив перший іпотечний банк. Сьогодні Німеччина нараховує 30 приватних та 10 державних іпотечних банків. Наймогутнішими вважаються Німецький центральний земельний банк, Франкфуртський іпотечний банк, Рейнський іпотечний банк. Стосовно позички під заставу землі, що надаються іпотечними банками діє Закон “Про іпотечні банки”, де вказується, що розмір позичок не може перевищувати $\frac{3}{5}$ або 60 % від загальної вартості земельної ділянки, що заставляється.

У Франції найстарішим іпотечним банком (створений у 1852 році) є “Креді фонсьє де Франс”, який надає позики терміном до 15 років. Сьогодні у Франції функціонують понад 30 банків, які здійснюють іпотечні операції. У США іпотечний кредит надають спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові установи та державні іпотечні банки.

Досвід створення іпотечних (земельних) банків у нашій країні був ще в середині XIX – на початку XX ст. Значну роль у проведенні аграрної політики країни тоді відіграли Державний селянський поземельний банк (заснований в 1882 році). Згодом були відкриті його перші відділення у Київській, Катеринославській, Подільській, Чернігівській, Волинській, Полтавській, Херсонській та інших губерніях. Позики надавалися на 25–35 років під 7,5–8,5 % річних. Пізніше максимальний термін кредиту збільшився до 55 років. Розмір позики не перевищував 75 % від вартості землі, а покупець повинен був заплатити не менше 10 % від вартості ціни продажу. У 1905 році на цей банк були покладені обов’язки щодо вирішення всіх фінансових питань землеустрою країни [7. С. 58].

У 1885 році засновано Державний дворянський земельний банк, який за своєю діяльністю поступався Державному селянському поземельному банку, тому землі, які закладалися в першому банку продавалися другому. Кредити надавалися під заставу маєтків на період від 11 до 66,5 років [6. С. 95]. До 1917 року функціонували 3 державних земельних банки та 18 приватних, які були ліквідовані після революції.

Відповідно до світової практики та історичного розвитку, земля є капіталом і тому цей вид ресурсів повинен бути включеним в економічний оборот. На сьогоднішній день в Україні створено підґрунтя для здійснення іпотечних операцій. І такі операції уже здійснюються, але не набули широкого розповсюдження, особливо в аграрній сфері. Стримуючим фактором розвитку подібних операцій є ряд проблем, без вирішення яких не можна вважати іпотечне кредитування закінченою системою. Саме тому деякі економісти розробляють проекти формування такої системи. Пропоновані проекти передбачають створення умов для формування системи іпотечних інвестицій через відповідний Закон та створення Іпотечного банку України.

На сьогоднішній день існує ряд невирішених проблем. *Перша проблема* – це нерегульованість відносин власності. Земельним кодексом України предметом іпотеки визначено земельну ділянку, яка перебуває у власності громадянина або юридичної особи, або частку у праві спільної власності на земельну ділянку [2]. Але сьогодні сільськогосподарське виробництво здійснюється переважно на орендованих землях. Згідно законодавства суб'єктами іпотеки мають виступати орендодавці, тобто власники землі, а це – 6,6 млн. фізичних осіб із середнім розміром 4 га [1. С. 99]. Це породжує багато економічних проблем.

При заставі заставодавцю передається право власності у вигляді певної форми користування об'єктом застави. Але щоб передати це право, воно має бути зафіксовано певною правовою формою. А такі форми ще недостатньо розроблені. Це стосується як рухомого, так і нерухомого майна. Потрібна система реєстрації прав на майно та земельні ділянки сільськогосподарського призначення, яка тільки створюється. Завершення її формування розширить можливості іпотечного кредитування. З одного боку, це забезпечить банкам чітке визначення прав на об'єкт застави, а з іншого – унеможливить несанкціоновану кількаразову заставу одного й того ж майна та землі через чітку систему реєстрації руху прав на майно та земельні ділянки. Заставлене майно та земельні ділянки сільськогосподарського призначення повинні мати й інший механізм передачі прав, ніж не заставлене. Це унеможливить зміну прав власності на заставу без згоди заставодержателя.

Друга проблема в механізмі іпотечного кредитування – відсутність в Україні прозорого ринку застави. Банки, навіть спеціалізовані на іпотеці, повинні мати не тільки право, а й можливість реалізувати заставу неплатоспроможних боржників. Поки що комерційні банки не мають таких можливостей. З метою зменшення ризику банки знижують вартість застави в чотири–п'ять разів, чим наносять збиток боржникові, але при цьому й не завжди уникають збитків від кредитних операцій, хоча значно зменшують їх. Особливо велике значення це має для підтримання ступеня ліквідності. Наявність такого права може значно розширити обсяги іпотечного кредитування. Але для цього має бути відповідна система реалізації цих прав через спеціальні інструменти. Важливе значення має страхування позик і формування вторинного ринку іпотек.

Ми підтримуємо думку багатьох авторів, що чинному законодавству бракує системності для практичної реалізації програми іпотечного кредитування в агропромисловому комплексі взагалі та сільському господарстві зокрема. Законодавством не передбачено механізму, який би давав змогу вводити забезпечені іпотекою зобов'язання у вільний господарський обіг з метою підвищення операцій іпотечного кредитора та запровадження дієвого довгострокового рефінансування.

Проведені нами дослідження щодо запровадження іпотеки показують, що передача земель сільськогосподарського призначення у власність є не перетворення її в товар, а використання як засобу залучення інвестицій та кредитних ресурсів через заставу (іпотеку) земельних ділянок. Ці операції повинні здійснюватись спеціалізованою кредитною установою, яка має бути не просто комерційного характеру, а керуватись інтересами держави та власника землі, функціонувати за сприянням та під контролем держави.

Отримання сільськогосподарськими товаровиробниками іпотечного кредиту під заставу землі дасть можливість: купівлі сільськогосподарської техніки, насіння, проведення агрохімічних заходів та інше. Передумови створенні лише частково, тому на сьогодні воно знаходиться на початковому етапі зародження. В майбутньому іпотека має стати важливим засобом забезпечення кредитів, пов'язаних довгостроковими інвестиціями терміном від 5 до 25 років. Враховуючи досвід Німеччини, сума кредиту не повинна перевищувати 60 % вартості нерухомості. Процентні ставки – фіксовані, плаваючі або комбіновані. Проблему створення іпотечного кредитування слід розглядати як важливе завдання держави при наявності політичних, економічних та правових передумов.

Кризові явища, що протягом багатьох років мають місце в аграрному секторі економіки, позбавили сільськогосподарські підприємства економічної основи своєчасно поновлювати власні технічні засоби виробництва. В умовах нестачі оборотних коштів підприємства не можуть розвиватися, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу. Нині в аграрному секторі використовується близько 380 тракторів, 65,6 тис. зернозбиральних комбайнів. За період з 1991 до 2002 року кількість техніки скоротилася удвічі. Потреба у тракторах задовольняється лише на 62 %, у зернозбиральних комбайнах – на 54 % [11. С. 51].

В складних фінансово-економічних умовах сьогодення позитивно вирішити проблему оновлення матеріально-технічної бази господарств можна через лізинг. В умовах трансформування економіки України лізинг може бути найефективнішим рішенням для підприємств, які змушені через інфляцію та податковий тягар фінансувати лише свої поточні витрати, а коштів на оновлення основного капіталу не вистачає.

Впровадження лізингу відчутно впливає на оновлення основних фондів. За даними Міжнародної фінансової корпорації, у 2000 році частка основних засобів, придбаних через лізинг, у Чеській Республіці становила 30 %, в Естонії – 28 %, Німеччині – 21 %, Франції – 17 %, Австрії – 16,5 %, Угорщині – 13 %, Італії – 13 %, у Польщі – 9 %. Зарубіжний досвід застосування лізингу свідчить про те, що лізингові відносини розвиваються надзвичайно високими темпами. Основна частина світового ринку лізингових послуг сконцентрована в трьох країнах: США – Західна Європа – Японія. У США лізинг має найбільший обсяг інвестицій – 45 %. Одна з причин швидкого зростання лізингу в США – податкові пільги: прискорена

амортизація та інвестиційна податкова пільга (до 10 % вартості нових інвестицій вираховувались із суми податку). Аналіз динамічних зрушень показує, що за 1996 р. обсяг лізингових інвестицій в економіку США склав 168,9 млрд. дол. [10. С. 317]. У США багато лізингових компаній не тільки знаходять об'єкт лізингу, який цікавить споживача, але і здійснюють всі економічні розрахунки, програмне забезпечення, займаються розміщенням обладнання, поставляють науково-технічну документацію, допомагають у рекламі. Цей приклад є дуже корисним для економіки України.

За обсягом лізингових операцій за 1996 р. (33,3 млрд. дол.). Німеччина посідає третє місце, поступаючись США і Японії.

Таким чином, лізингові компанії відіграють значну роль в економіці Німеччини, де щорічно укладається до 2 млн. лізингових угод. У практичному плані діяльність німецьких лізингових фірм здійснюється наступним чином. Мінімальний термін оренди устаткування – 36 місяців. Максимальний термін визначається, виходячи із 90 % придатності виробничого устаткування, що здається в оренду. Початковий внесок коливається від 20 до 40 % вартості орендованого устаткування. Решта суми виплачується рівними частками до закінчення терміну оренди. Лізинг у даний час дає економіці країни можливість додатково залучити приблизно 17 % загального обсягу інвестицій. Лізингові фірми Німеччини розвивають досить велику активність за межами країни, особливо у Франції, Італії, Іспанії. Останнім часом вони виявляють зацікавленість і до співробітництва з постсоціалістичними країнами Східної Європи, в тому числі і з Україною. В Англії лізинговий бізнес бурхливого розвитку набув після 1970 р., коли були введені податкові пільги, за якими компанії могли вираховувати 100 % інвестицій із оподаткованого прибутку за рік, протягом якого вони здійснювалися. Надані пільги поступово зменшувалися, і зараз початкова знижка при купівлі машин і устаткування складає 25 %. Однак, на думку спеціалістів, реалізація такого підходу сприятиме вирівнюванню прибутковості лізингових контрактів, що має привести до збільшення валютних надходжень за рахунок фінансового експортного лізингу. Крім того, було здійснене поступове зниження корпоративного податку з 52 до 35 %. Тому англійські економісти вважають, що приріст обсягу лізингових контрактів найближчим часом становитиме приблизно 15 % щорічно.

У 1995 р. за балансом лізингових операцій Франція була на другому місці в Європі та в п'ятірці на світовому лізинговому ринку, відкривши 33 спеціалізованих філій з лізингу за кордоном. Серед споживачів лізингових послуг значне місце посідає оптова і роздрібна торгівля, транспорт і зв'язок, а також підприємства обробної промисловості. Зросла і частка лізингових угод у сільському господарстві та на підприємствах харчової промисловості. Це відбулося завдяки політиці уряду, який стимулює підвищення конкурентноздатності продукції французьких фермерів на

європейському ринку, що було б неможливо без використання передової техніки. Спостерігаються високі темпи росту впровадження лізингу в Ірландії та Іспанії, що зумовлене проведенням державної політики на модернізацію економіки за рахунок імпортуємих лізингових контрактів. Частка лізингу в інвестиціях в економіку Швеції та Іспанії в даний час становить 13–17 %, в Італії та Нідерландах – 12–14 %, в Австрії, Данії, Норвегії – 8–10 %.

В Росії створена асоціація лізингових компаній (РАЛК), метою діяльності якої є інформування лізингових компаній про зміни в оподаткуванні, бухгалтерському обліку і законодавстві. Базові умови контрактів такі: термін – до п'яти років, ставки визначаються виходячи з поточної ринкової ставки ринку і ставок Центрального банку.

В складних фінансових умовах доцільно вирішувати проблему оновлення матеріально-технічної бази господарств через лізинг, який забезпечує економію коштів підприємства в порівнянні зі звичайним кредитом на придбання основних коштів до 10 % від вартості устаткування за весь термін лізингу.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Зарубіжний і вітчизняний досвід показує, що необхідно застосовувати комплексний підхід до розвитку кредитних відносин. Українська модель кредитної системи повинна включати:

- ✓ державну кредитну підтримку сільськогосподарських товаровиробників;
- ✓ створення загальнодержавних та місцевих фондів підтримки кредитування сільського господарства;
- ✓ розвиток кредитних спілок та створення кооперативних банків;
- ✓ створення комерційних банків, які сприяли демополізації і децентралізації кредитних ресурсів;
- ✓ використання іпотечного кредитування та створення державного іпотечного банку;
- ✓ широке впровадження лізингових відносин;

Література

1. Демяненко М. Я. Проблеми іпотеки сільськогосподарських земель // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 98–104.
2. Земельний кодекс від 25 жовтня 2001 року.
3. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – друге видання, доповнене і перероблене. – К.: Логос, 201. – 380 с.
4. Зуб Г. І. Сучасний стан розвитку кредитування в аграрному секторі економіки та державна політика // Welcome. – 2002. – № 2–3(80-81). – С. 4.
5. Калінчик М.В. Іпотека землі: Що далі? // Економіка та держава. – 2003. – № 2. – С. 46–48.

6. *Красникова О.* З історії іпотечного кредитування в Україні // Фінанси України. 1998. – № 4 – С. 95
  7. *Крохмалюк Д.* Банківська справа в Україні у складі Російської імперії (друга половина ХІХ століття – 1917) // Вісник НБУ. – 2000. – № 11. – С. 58
  8. *Лагутін В.* Іпотечний кредит в Україні: перспективи і можливі наслідки / банківська справа. – 2003. – № 4. – С. 42.
  9. *Олійник Д. С.* Кредитна кооперація у сільському господарстві: досвід і шляхи розвитку в Україні. // фінанси України, 2003. – № 4. – С. 106
  10. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / за ред. Дем'яненко М. Я. – К.: ІАЕ УААН, 2002 – С. 317.
  11. Формування та реалізація технічної політики в аграрному секторі економіки // Економіст. – 2003. – № 5. – С. 51
-
-